

Het bestuur van de VLG wil u graag periodiek op de hoogte houden van de activiteiten en nieuwsberichten van de vereniging. Met de VLG-Nieuwsbrief willen we aandacht besteden aan verenigingsnieuws, aan recent verschenen publicaties, nieuws vanuit het wetenschapsgebied, aan evenementen, tentoonstellingen en lezingen/symposia, en aan berichten van zusterverenigingen. We nodigen ieder van harte uit om gebruik te maken van de mogelijkheid om via deze Nieuwsbrief en de website aandacht te vragen voor (de stand van zaken betreffende) hun onderzoek en te attenderen op zaken die interessant zijn voor de leden van de VLG.

Vooraf

Het nieuwe jaar begint goed voor de vereniging. Dit nummer is in de eerste plaats bedoeld om u te informeren over de **najaarsexcursie Westerwolde**. Maak er aub in uw omgeving veel reclame voor – de excursie is zeer de moeite waard. De excursie wordt bovendien voorafgegaan door een verrijkend *Mini-Symposium* in Assen op de avond ervoor.

Nauw bij deze excursie sluit aan een essay dat verwijst naar recente *Landschaps- en gebiedsbiografieën*. Verder staan er in deze nieuwsbrief maar liefst drie uitvoerige recensies. Eén ervan is gewijd aan het zojuist verschenen boek van Jan Zwemer over Oostkapelle, die de nieuwe publicatiereeks van onze vereniging aftrapt. Koop dat boek met VLG-korting als u dat nog niet hebt gedaan.

Inhoudsopgave Nieuwsbrief no.15

- Verenigingsnieuws p. 2
 - Informatie over najaarsexcursie Westerwolde p. 2
 - Uit het bestuur p. 11
- Berichten p. 13
 - Food and Agricultural History Network p. 13
 - ICAG-nieuws p. 13
 - Nieuws vanuit het wetenschapsgebied p. 15
 - Veni-toekenningen p. 16
- Apparaat voor Groene Geschiedenis – korte aankondigingen en recensies p. 19
 - Recensies p. 19
 - Toegepaste agrarische geschiedenis – landschaps-/gebiedsbiografie p. 29
 - Signalementen p. 34
 - Websites p. 37
- Boekenbeurs p. 40
- Over deze VLG-Nieuwsbrief p. 40

Verenigingsnieuws

NAJAARSEXCURSIE WESTERWOLDE

‘WESTERWOLDE – TRANSITIES IN EEN TRADITIONEEL LANDSCHAP: VAN PREHISTORIE TOT ECOLOGISCHE HOOFDSTRUCTUUR’

Donderdagavond 15 en vrijdag 16 oktober 2026

Organisatoren: Henny Groenendijk, Berend de Groot en Remi van Schaik

MINI-SYMPOSIUM/INTRODUCTIE-AVOND -

DONDERDAG 15 OKTOBER 20:00-22:00

DE HERINRICHTING VAN OOST-GRONINGEN EN DE GRONINGS-DRENTSE VEENKOLONIËN

Historische terugblik op ontwikkeling en uitvoering van het grootste landinrichtingsproject van Nederland (1979-2017) en hoe dit heeft bijgedragen aan de agrarische en natuurontwikkeling in het huidige landschap van Westerwolde.

Locatie: City Hotel De Jong, Brinkstraat 25, 9401 HZ Assen (<https://hoteldejonge.nl/>) zaal 10.

PROGRAMMA

20:00 Opening door Marijn Molema, voorzitter VLG

20:05 Hilbrand Sinnema

De Herinrichting Oost-Groningen en Drentse Veenkoloniën en Westerwolde

In 1979 werd de Herinrichtingswet van kracht. Het gebied werd verreweg het grootste landinrichtingsgebied van Nederland, groot 130000 ha met een bijzondere positie door de Herinrichtingswet. Aanleiding was de in die periode heersende malaise in dit gebied. Er waren grote problemen: grote werkloosheid, maar ook vervuiling van de kanalen door strokartonindustrie en Avebe. Het woon-en leefklimaat was slecht. Overheden en maatschappelijke organisaties gingen aan de slag en namen hun verantwoordelijkheid.

Ook het gebied Westerwolde werd aangepakt. Daar is na felle discussies de inrichting van de landbouw sterk verbeterd. Tegelijk werd in dit gebied ook de nodige natuur aangelegd. In de negentiger jaren kwam hier voor Westerwolde de inrichting van de Ecologische Hoofdstructuur nog bij. De Ruiten Aa werd heringericht en er werd bovenop de herinrichtingsplannen circa 2000 ha als natuur ingericht. Kortom een geweldige klus voor de bestuurders om hier de handen voor op elkaar te krijgen.

Toch lukte de herinrichting, omdat daarmee tegelijk ook de landbouwstructuur sterk verbeterde en het leefmilieu er voor iedereen beter op werd. Schoon en voldoende water, goede infrastructuur, stads- en dorpsvernieuwing enz. Het gebied Westerwolde is hiermee een voorbeeld voor heel Nederland. Goede samenwerking en een dienende overheid zijn hier van groot belang geweest. Ook nu nog zijn goede samenwerking en inzet voorwaarden voor goede aanpak van het landelijk gebied. Laat plattelanders aan het woord.

Hilbrand Sinnema nam in 1981 het landbouwbedrijf van zijn ouders in Sellingeren over en werd in 1984 bestuurlijk actief in de landbouworganisatie en in het Landbouwschap. Hij specialiseerde zich vervolgens op het gebied van ruimtelijke ordening, milieu en water met bijbehorende regelgeving. Vanaf 1986 tot 2011 heeft hij zitting gehad in de Herinrichtingscommissie en de Deelgebiedscommissie Westerwolde.

20:45 pauze

21:05 Henny Groenendijk

De Herinrichting als aanjager van archeologisch onderzoek

De oudste landbouwgeschiedenis van Westerwolde ligt nog verscholen in de beekdalen van de Ruiten Aa en haar zijtakken. Het zou even duren vooraleer dit 'natte archief' op de juiste waarde werd geschat, helaas nadat ruilverkavelingen en natuurontwikkeling reeds hun tol hadden geëist. Aan waarnemingen tijdens de uitvoering van de Herinrichting Oost-Groningen heeft het niet ontbroken, maar doelgericht onderzoek naar de agrarische ontwikkeling van deze geïsoleerde landstreek bleef achterwege. Niettemin ontstonden her en der venstertjes op het ongeschreven deel van Westerwoldes agrarische geschiedenis. Zo valt er iets te zeggen over de middeleeuwse bedrijfsvoering van zand-Westerwolde met zijn krap bemeten ruimte in relatie tot de kansrijke maar risicovolle veenontginningen in de schil eromheen. De verschillen zijn niet slechts vanuit het fysisch milieu te verklaren. Het lijkt erop dat Westerwolde aan het einde van de middeleeuwen te maken heeft gekregen met een terugloop van het aantal boerenerven, oorzaak nog onopgehelderd. Wel moeten we er rekening mee houden dat de veelgeroemde kadastrale minuut van omstreeks 1830 niet per se het oude Westerwolde weergeeft. Die toont ons veeleer een relictlandschap, ontdaan van bossen, geplaagd door wateroverlast en met uitgedunde nederzettingen.

Willen we Westerwoldes agrarische ontwikkeling beter begrijpen, dan moeten we ook naar Drenthe en het Emsland kijken. Flinkke stappen zijn gezet in het Duits-Nederlandse project 'De verdwenen Eems' (2019-2026), een zoektocht naar de oorsprong en het regime van de Ruiten Aa. Tegen verwachting in is over de grens veel van de dalopvulling bewaard gebleven, terwijl aan Nederlandse zijde vooral het beekdal dat onder Dollardafzettingen verdween, prachtige onderzoekskansen biedt.

Henny Groenendijk kreeg in 1982 een aanstelling bij de Rijksuniversiteit Groningen om de Herinrichting Oost-Groningen archeologisch te begeleiden. Zijn proefschrift uit 1993 belichtte de landschapsontwikkeling en bewoningsgeschiedenis van twee aangrenzende en in menig opzicht tegengestelde regio's, de Groninger Veenkoloniën en Westerwolde. Hij is emeritus hoogleraar Archeologie en Maatschappij aan de RUG.

21:35 discussie

22:00 sluiting

N.B.: Dit avondprogramma in Assen maakt deel uit van het gehele najaarsexcursieprogramma, maar is ook – zij het tegen entreekosten – afzonderlijk toegankelijk voor niet-leden van de VLG. Belangstellenden hiervoor worden hierop geattendeerd via websites van noordelijke regionale (pre-)historische verenigingen, andere relevante websites en wij hopen uiteraard ook op mond tot mond-reclame door leden van onze vereniging.

EXCURSIE WESTERWOLDE - VRIJDAG 16 OKTOBER 10:00-18:00 UUR

ETAPPE 1

Vertrek: 10:00 precies vanaf Stationsplein Assen met touringcar van Drenthe Tours. Tijdig melden bij **Remi van Schaik** voor presentielijst, bus staat klaar vanaf 09:45.

Aankomst: 11:00 Hof van Sellingen: koffie/thee met koek; aansluitend bezoek aan de schuur van boerderij Borgerweg 3 in Ter Borg.

Met korte toelichting op route etappe 2 in Sellingen van:

Henny Groenendijk: Sellingen en een verdwenen agrarische vestiging in een verlande Eemstak ca. 1000.

Sellingen ligt op een rivierduin in een meander van de Ruiten Aa, een laat-glaciale aftakking van de Eems. Ten Z van Sellingen, in de Vennekampen, bereikte deze een dalbreedte van maar liefst 500 m. Toch viel een deel van het dal droog, want daar vestigden zich omstreeks 1000 na C. boerenbedrijven. Deze expansie van het kerkdorp Sellingen ging in vroegmoderne tijd weer teloor. Oorzaak en gevolg van deze opkomst en neergang van boerenerven staan in dit excursieonderdeel centraal.

Henny Groenendijk is met andere Nederlandse en Duitse onderzoekers in EDR-verband werkzaam aan het project 'De verdwenen Eems/Die verschwundene Ems'.

Zie: <https://www.youtube.com/watch?v=orUhbmUvOUI> Ruiten Aa in Ter Borg (Sellingen)

Foto: Remi van Schaik

Berend Jan Harding: **Boerderijen in Westerwolde. Een bijzondere bouwgeschiedenis.**

De historische boerderijen van Westerwolde laten op bijzondere wijze zien hoe het boerenbedrijf en het wonen zich in de afgelopen eeuwen hebben ontwikkeld. Net als elders in de Saksische gebieden woonde men hier oorspronkelijk in een hallenhuis, waarin mens en dier dezelfde ruimte

Borgerweg 3, Ter Borg. Foto: Remi van Schaik.

deelden. Rond 1700 hadden de grotere boeren in Westerwolde al een boerderij met een duidelijk afgescheiden voorhuis, veelal met twee achter elkaar gelegen woonkamers. Vermoedelijk was de achterste kamer bestemd voor de oudere generatie. Kenmerkend is dat het voorhuis diep inspringt tot aan de staanders, waardoor ruimte ontstond voor grote vensters, terwijl de voorgevel doorgaans juist 'blind' bleef. Een fraai voorbeeld is het uit 1742 daterende 'Halmingh' in de buurtschap Smeerling, waar we de lunch gaan gebruiken. Vanaf circa 1800 maakten de oude hallenhuizen geleidelijk plaats voor boerderijen met een grote 'Oldambster schuur'. Aanvankelijk bleef het bestaande voorhuis behouden en werd alleen de schuur vernieuwd. Soms werd de hele boerderij vervangen en zo ontstond een eigen Westerwoldse variant van de Oldambster boerderij. In de buurtschap Ter Borg staat nog een bijzonder fraai exemplaar uit 1826, met een brede vijfbeukige opzet. De schuur hiervan gaan we bezoeken.

Bijzonder is dat in veel Westerwoldse boerderijen gebinten van voorgangers zijn hergebruikt – voor bouwhistorici een ware goudmijn. Recent zijn daaronder ook langsgebinten aangetroffen die tot de oudst bekende gebintconstructies van boerderijen in Nederland behoren. Het onderzoek hiernaar staat nog in de kinderschoenen. Daarmee biedt Westerwolde niet alleen een rijk boerderijenlandschap, maar ook de unieke kans om meer inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de hallenhuisboerderij vanaf de late middeleeuwen.

Berend Jan Harding, afkomstig uit een boerenfamilie in Ter Borg, legt zich in onderzoek en publicaties vooral toe op historische boerderijarchitectuur in Westerwolde in vergelijking met die in Drenthe en Emsland. Hij is bestuurslid van de Stichting Monumenten Westerwolde en de Boerderijenstichting Groningen.

Etappe 2

Vertrek: 12:45 vanuit Ter Borg.

Aankomst: 13:15 Gasterij Natuurlijk Smeerling: streeklunch.

Halminghs Hoes in Smeerling (Onstwedde). Foto: Remi van Schaik.

Met korte toelichtingen in Smeerling van:

Berend Jan Harding: Boerderijarchitectuur ‘Halmingh’ in Smeerling.
(zie informatie hierboven).

Ruut Wegman: Het kadastrale minuutplan als hulpmiddel voor dorps- en landschapsreconstructie. Het kadastrale minuutplan van Westerwolde met de ligging van huizen en perceelsgrenzen in 1829 is van cruciaal belang voor de reconstructie van het woningbezit. Met behulp van de notariële en rechterlijke archieven kunnen we vervolgens de geschiedenis van die huizen en percelen verder

terug in de tijd reconstrueren. Dit is mogelijk omdat bij de verkoop van grond het eigendom van de belendende percelen in de vier windrichtingen wordt vermeld.

De oudste gegevens van de huiseigenaren zijn afkomstig uit de hoenderbelastinglijsten, opgetekend tussen 1568 en 1592. De Westerwolders betaalden voor bescherming van de bisschop van Münster een hoen voor elk huis waar rook uit opsteeg. Doordat de pastoors destijds van huis tot huis de hoenders ophaalde, weten we nu precies wie elkaars burens waren en hoeveel huizen en eigenerfden Westerwolde telde.

We kunnen nog verder terug in de tijd. De Westerwolders die in de weinige documenten van vóór 1568 worden genoemd, kunnen we koppelen aan een specifiek erve omdat in Westerwolde een eigenaar zich noemde naar zijn erve. Daarnaast kunnen we aan de hand van het aantal waardelen in de marken afleiden hoeveel erven er bij het ontstaan van de marken in de dertiende eeuw zijn geweest.

Uit een vergelijking tussen het aantal mollenwaren en de hoenderbelastinglijsten blijkt tevens hoeveel erven er vóór 1568 zijn verdwenen. De veldnamen, en vooral de hofnamen, zijn een belangrijke bron, omdat die aangeven waar een verdwenen boerderij of erve heeft gestaan.

Ruut Wegman was onderzoeker bij Wageningen Environmental Research en is (co-)auteur van vele boeken over de bewoningsgeschiedenis van Westerwolde en de recente *Landschapsbiografie van Westerwolde*, bestuurslid Historische Vereniging Westerwolde en Stichting Monumenten Westerwolde.

Etappe 3

Vertrek: 14:30 vanuit Smeerling.

Aankomst: 15:30 Brasserie Veendiep (Vriescheloo): afscheidsborrel.

Met korte toelichtingen op route etappe 3 in Veendiep van:

Geert Volders en Berend de Groot: 'Mit de wereld mit' – de ontsluiting en landschappelijke ontwikkeling van Westerwolde in de 20^e eeuw.

De aanleg van het kanalenstelsel vanaf 1906 vanuit de Dollard met aansluiting naar het Stadskanaal in Ter Apel, vormt de ruggengraat voor de ontsluiting en agrarisch ontwikkeling van Westerwolde. De aanleiding voor dit relatief kostbare project is een combinatie van de noodzaak van het verbeteren van de waterhuishouding als ook speculatieve verwachtingen van kapitaalkrachtige investeerders uit omliggende regio's voor het ontginnen van nieuwe landbouwgronden. De lage landprijzen trekken echter met name jonge boerenhuishoudens aan. De hogere waterschapslasten en grondbelasting is voor veel van de eigenerfde boeren uit de oorspronkelijk dorpen en buurtschappen, aanleiding om de hun in eerdere decennia toebedeelde weinig productieve markegronden te verkopen.

Naast de vele particuliere pioniers, speelt ook de door de 'Vereeniging van Groninger Gemeenten' georganiseerde werkverschaffingsprogramma's in de jaren twintig en dertig, een belangrijke rol bij het ontginnen van de heide-veen gronden. Tot aan 1950 wordt in de huidige gemeente Westerwolde, 15.000 ha nieuwe landbouwgrond in cultuur gebracht en verviervoudigt het aantal boerenhuishoudens tot bijna 1.900.

Aangestuurd door het naoorlogse landbouwbeleid van productieverhoging, mechanisatie en bedrijfsvergroting, wordt in Westerwolde een zestal grote ruiverkavelingen geïnitieerd. Dit betreft vooral de inrichting van de oudere landbouwgronden in samenhang met de daaraan grenzende ontginningsgronden. Veel van de oorspronkelijk landschapselementen verdwijnen door egalisatie, dempen van sloten en het rechte trekken van natuurlijke afwateringen.

Met de overgang naar de 'Herinrichting Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën', ontstaat in de jaren tachtig een evenwichtiger beleid met meer aandacht voor de cultuurhistorische en natuurdimensies van het landschap. Het geeft de aanzet tot het hermeanderen van de Ruiten Aa en Westerwoldse Aa en vormt daarmee de basis voor de Ecologische Hoofdstructuur met de uitbreiding en het herstel van verschillende natuurgebieden.

- Geert Volders - Achtergrond, politieke verwickelingen en uitvoering van de kanalisatie in Westerwolde rond 1900.
- Berend de Groot - Ontginningen en agrarische ontwikkeling in Westerwolde in de 20^e eeuw.

Geert Volders is landschapshistoricus en directeur Synagoge in Groningen, bestuurslid Historische Vereniging Westerwolde.

Berend de Groot is landbouwkundige en voormalig EU-diplomaat, opgegroeid en weer woonachtig in de regio.

Etappe 4

Vertrek: 17:00 vanuit Vriescheloo.

Aankomst: 18:00 NS-station Assen.

NB

Voor wie zich al grondig wil voorbereiden, wordt Jochem Abbes e.a. (red.), *Landschapsbiografie van Westerwolde* (2^e dr. Assen 2022) ter lezing aanbevolen.

Aanmelding en deelnamekosten

Deelnamekosten: €70,00. Dit bedrag is voor het gehele excursieprogramma, dus incl. de introductiebijeenkomst met consumpties op 15 oktober in Assen en busvervoer, lunch en andere consumpties op 16 oktober. Dit bedrag is ook het deelnamebedrag als u alleen mee wilt doen aan het excursieprogramma.

U kunt wél uitsluitend deelnemen aan het mini-symposium in Assen op 15 oktober (dus zonder de excursie op 16 oktober). VLG-leden zijn daarvoor €10,00 verschuldigd (als ze niet deelnemen aan de excursie de volgende dag), en worden verzocht bij overmaking te vermelden 'symposium VLG Assen'.

De deelnamekosten dienen **uiterlijk 5 oktober** overgemaakt te zijn naar NL 43 INGB 0001 1786 69 ter attentie van Vereniging voor Landbouwgeschiedenis onder vermelding van. 'excursie VLG Westerwolde'.

De bus is berekend op 50 personen. Leden van de VLG hebben voorrang, maar ook eventuele introducés/niet-leden zijn welkom zolang de bus nog niet compleet bezet is met verenigingsleden. Graag diетwensen op het hieronder vermelde registratieformulier doorgeven.

Aanmelding: tot uiterlijk 5 oktober 2026 (onder gelijktijdige overmaking van de excursiekosten) via deze link: <https://forms.gle/yp9HgWXYmk5YupG47>

Mocht u met registratie via dit formulier problemen ondervinden of anderszins vragen hebben, dan gelieve u contact op te nemen met de secretaris Remi van Schaik: secretariaat.vlg@gmail.com.

Toekomstige bijeenkomstvoornemens

- Het **voorjaarssymposium 2027** zal als thema hebben: veranderende landbouwsystemen in veenweidegebieden en zal worden voorbereid door Jeroen Zomer.
- De **najaarsexcursie 2027** zal de Wieringermeerpolder als bestemming hebben vanwege het feit dat 100 jaar geleden in opdracht van de directie der Zuiderzeewerken de Afsluitdijk werd aangelegd en de gemalen Leeman en Lely begonnen aan de droogmakerij van deze polder. De excursie wordt voorbereid door Anna Groentjes in navolging van een groot onderzoek dat zij heeft uitgevoerd in 2025. **Leden van de vereniging worden van harte uitgenodigd haar te voeden met een wetenschappelijk en breder nationaal perspectief op relatief recente inpolderingen. Gegadigden worden uitgenodigd zich met Anna in verbinding te stellen via anna@groentjes.nl.**

In 2027 veranderingen in contributie

Dit jaar (2026) is de contributie nog 10 euro. De Algemene Ledenvergadering heeft ingestemd met een nieuwe contributie van 15 euro vanaf 2027.

In vervolg op aanbevelingen van de kascommissie 2025 is met vereende krachten ingezet op de inning van achterstallige contributiebetalingen. Dat heeft tot nu ca. €350 in de kas gebracht. Ook is besproken of per 2027 een algemene automatische incassobeleid geëntameerd moest worden, maar vanwege de hoge bankkosten voor de vereniging en mogelijk bezwaar van leden wordt daarvan afgezien. Wel worden leden uitgenodigd per 2027, wanneer ook de contributie naar €15,00 verhoogd wordt, zelf een automatische incasso bij hun bank te regelen.

Website van de VLG

De Nieuwsbrief verschijnt met grote tussenpozen. Voor het actuele nieuws en signaleringen van literatuur, bronnen, sites kunt u het best de website bezoeken: www.landbouwgeschiedenis.nl. Alles wat uiteindelijk in de nieuwsbrieven terechtkomt, wordt daar eerder geplaatst. Bovendien bevat de website ook meer informatie over de geschiedenis van onze vereniging, alsmede belangrijke documenten als de statuten.

Web-publicaties

Op onze website publiceren we ook web-publicaties die inhoudelijk interessant zijn, en ook als stimulans kunnen dienen om zelf aan de slag te gaan.

Recente webpublicaties zijn:

- [Marten Brascamp, 2025](#). *Enkele aantekeningen bij Willem Albert Scholten*. Brascamp gaat in deze bijdrage in op vroege Gelderse activiteiten van Scholte.
- Merijn Knibbe. 2026. [De reglementen van de Amelandse markten 1633-1896](#). Hij beantwoordt in dit artikel de volgende vraag: Geven de reglementen van de Amelandse markten in combinatie met andere relevante documenten met betrekking tot regelgeving over grondgebruik op Ameland aan dat de markten van Ballum veranderingen aanbracht in de exploitatie van en rechten op het gemeenschappelijk areaal toen dit, door de afkalving van het eiland, snel kleiner werd? En zo ja, waar bestonden deze veranderingen uit? En waren ze succesvol? Tevens is het artikel een wegwijzer in de reglementen van de Amelandse markten en worden alle relevante documenten in bijlage gepubliceerd.
- Marthe Sobry. 2025. [De boer: "geen man met de pen in de hand, punt". Kennisnetwerken: economische bedrijfsboekhouding in de Belgische landbouw, 1950-1984. KU Leuven 2025](#). Begeleider: prof. dr Yves Segers. **Prijswinnares Pim Kooij Prijs 2025**. [Jury-rapport 2025](#). [Verslag en interview met de prijswinnares bij het CAG](#).

Pim Kooij Prijs 2026

Er zijn nog drie maanden te gaan voor de einddatum van indienen voor de Pim Kooij Prijs 2026. Deze prijs is bestemd voor studenten aan een Nederlandse of Vlaamse universiteit, die een masterscriptie of -thesis hebben geschreven over een onderwerp uit de plattelandsgeschiedenis in de brede betekenis van het woord. Er valt te denken aan: geschiedenis van de boerderijbouw, pachtverhoudingen, agrarische productiviteit, landbouwmechanisatie, ruilverkaveling, coöperatieve beweging op het platteland, materiële en immateriële cultuur op het platteland, rurale bevolking, migratie en demografie, agrarische protestbewegingen, gewasveredeling, overheidssteun aan landbouw en platteland, (handel in) voedingsgewassen, voedselconsumptie, historische geografie van rurale gebieden, landontginning, waterstaat, enz.

In aanmerking te brengen scripties dienen hetzij ingediend te worden door de student hetzij door de beoordelende docent(en), voorzien van een samenvatting van maximaal 200 woorden en kopie van bewijs van formele goedkeuring, en digitaal als pdf opgestuurd worden naar de secretaris van de Vereniging, dr Remi van Schaik, e-mail: secretariaat.vlg@gmail.com. Er kan doorlopend ingediend worden. **Voor de prijs van 2026 geldt 31 december 2026 als uiterste datum van indienen.** De datum waarop de scriptie is goedgekeurd, bepaalt voor welk kalenderjaar de scriptie meedingt.

Berichten van andere relevante verenigingen/ organisaties

Food and Agricultural History Network

The Food and Agricultural History Network is a network for (especially young) researchers in this field, who present and discuss their own work as well as that from other scholars and new books. It is established a few years ago by Amber Striekwold (UU) and Anna Teijeiro (VU)

- Program 2025-2026

Soybeans and Swamps by Caro Kreysel (PhD VU) & Flavors of Nieuw-West: Plates Full of Stories!' by Nikki Manger. 14 September 15.30 – 17.00; and location TBD (Utrecht University City center)

Soybeans in Brazil and the Netherlands through the lens of swamps

My dissertation investigates the history of the soybean commodity chain in Brazil and the Netherlands through the lens of swamps in the second half of the twentieth century. I use the swamps of the Brazilian Pantanal and the Dutch Peel as casestudies to investigate how specific places became entangled with the logics, materialities and transnational configurations of soybean-based farming. In doing so, the dissertation seeks to complement histories that followed the soybean to different places by starting from the situated environmental histories of swamps.

The dissertation therefore seeks to offer a narrative of intensive agriculture from the margins of its expansion, complicating its expansion with a particular focus on the liquidity and volatility of swamps and showing how the movement of agricultural commodities unfolded alongside moving waters, peoples, knowledges and dynamic environments.

Caroline Kreysel is a PhD Candidate at Vrije Universiteit Amsterdam.

'Smaken van Nieuw-West: borden vol verhalen!' / 'Flavors of Nieuw-West: Plates Full of Stories!'

In my MA-research I explored the history of food culture in Nieuw-West and how food and culinary memories connect residents across generations. This led to my current project, 'Smaken van Nieuw-West: borden vol verhalen!' ('Flavors of Nieuw-West: Plates Full of Stories'), which combines oral history with urban, migration, and culinary history. During the talk, I'll present the findings from my research and the neighborhood project.

Nikki Manger is a social historian and community connector in Nieuw-West.

On **December 1st**, we welcome colleagues from Belgium working at the [TRADICER Food Project](#). More information will follow soon. Date and time TBD. Location: Utrecht

ICAG-nieuws

- ICAG-seminaries

De [ICAG-seminaries](#) worden (meestal) georganiseerd als online webinars. Na inschrijving krijg je de nodige instructies toegestuurd.

Ben je geïnteresseerd maar kan je niet deelnemen? De seminars worden integraal opgenomen en kunnen herbekeken worden.

Nog geen informatie bekend over seizoen 2026-2027.

Schrijf je in op de [ICAG-nieuwsbrief](#) om uitnodigingen te ontvangen voor de ICAG-seminaries.

Nieuws vanuit het wetenschapsgebied

Bijeenkomsten / Symposia / Congressen

- Op 28 oktober besteedt **het Platform Groen Erfgoed (RCE)** aandacht aan: [De toekomst van het tuinhistorisch onderzoek](#).
- **Het Fries Landbouwmuseum maakt een tijdlijn.** Het eerste ontwerp is gepresenteerd op 2 mei 2026. Op deze tijdlijn komen 100 jaar landbouwgeschiedenis, maar ook het heden en de toekomst tot leven. We willen hiermee de innige verwevenheid van landbouw met de Friese samenleving laten zien. Dat kunnen wij natuurlijk niet alleen. In de expositie staat daarom een **oproep aan iedereen centraal om zijn of haar persoonlijke landbouwgeschiedenis met ons te delen.** Wij hopen vanaf 2 mei vele bijzondere objecten, foto's en vooral verhalen te mogen ontvangen! Een selectie van deze bijdragen zal de komende maanden opgenomen worden in de tijdlijn. **Op het slotsymposium op 18 december vindt de feestelijke presentatie van de tijdlijn plaats.**
- [6th ESSHC \(European Social Science History Conference\), April 21-24, 2027, Lyon Frankrijk.](#) The deadline for paper and session proposals is **April 15th, 2026** The conference is organized in networks. **The Rural history network** is chaired by: Lev Centrih | University of Primorska, Slovenia; Institute of Contemporary History, Ljubljana; [Davide Cristoferi](#) | Université libre de Bruxelles, Belgium; and [Harm Zwarts](#) | Groningen University.
- [Eighth Biennial Conference of the European Rural History Organisation](#), 7-10 September 2027, Koper, Slovenia, hosted and organized by the University of Primorska, Faculty of Humanities. **Deadline for panel proposals: 1 October 2026.** Dit is de belangrijkste tweejaarlijkse conferentie op ons terrein. Probeer voorstellen te doen en deel te nemen.
- **The European Society for Environmental History (ESEH)** will be held in Salzburg, Austria, from 7 to 10 September 2027. It is organised by the ESEH and the University of Salzburg. **The deadline for submissions is 15 October 2026, 23:59 CET.** Notifications will be sent out in February 2027. Submit: <https://www.conftool.pro/esch2027/>. Conference website: <http://www.esch2027.at/>. Download [here](#) the call in PDF.

Veni-toekenningen 2026

Het vormen van groene werelden: Tuinbouwkennis en tuinbouwexpertise in de Republiek (1600-1800) Dr. J.W.H. Chen, (Universiteit van Amsterdam)

Sinds de zeventiende eeuw staat Nederland wereldwijd bekend om zijn uitstekende tuinbouw. Mensen ontwikkelden technieken om in hun lokale klimaat planten van over de hele wereld te kunnen kweken. Dit project beschouwt tuinbouw als een kennisdomein en onderzoekt hoe tuinbouwexpertise in de vroegmoderne Republiek werd ontwikkeld. Dit onderzoek bekijkt hoe de wisselwerkingen tussen praktische ervaring, geformaliseerde kennis en het lokale klimaat expertise vormden en beïnvloedden. Het project analyseert teksten en afbeeldingen over tuinbouw en door middel van digitale methoden. Het toont de verschillende processen van kennisproductie in de tuinbouw en biedt een uniek historisch perspectief op Nederlands groen erfgoed

Elke boerderij een tuin. Dr. L.L.E. Ditzler, (Wageningen University & Research)

Europese boeren zitten klem: de maatschappij dicteert dat ze voedsel moeten produceren én de natuur moeten beschermen. Ze hebben echter weinig manoeuvreerruimte binnen de beperkingen van de 'fabriekslandbouw'. Sommige, buitengewoon innovatieve, 'lighthouse' boeren hebben manieren gevonden om hieruit te breken: hun boerderijen lijken meer op tuinen dan op fabrieken. Wat kunnen we van hen leren om de landbouw weer op gang te helpen? Dit project gebruikt een unieke onderzoeksaanpak die kunst en ontwerp integreert om te onderzoeken hoe het idee van de tuin kan bijdragen aan het oplossen van de uitdagingen waar Europese boeren voor staan

Unearth, Re-earth: Erfgoedactivisme en lokale kennis bij extractielandschappen in transitie. Dr. M. Mela, (Vrije Universiteit Amsterdam)

Hoe mensen zich verhouden tot hun omgeving door middel van geschiedenis, cultuur en plaats is noodzakelijke kennis te midden van de klimaatcrisis. Unearth, Re-earth onderzoekt hoe erfgoed wordt ingezet om milieuschade te beperken en een duurzamere toekomst te verbeelden. Het project onderzoekt drie landschappen gevormd door mijnbouw en energiewinning in Nederland, Griekenland, en Chili die deel uitmaken van de energietransitie. Door veldwerk, archiefonderzoek en samenwerking met lokale partners laat het project zien hoe praktijken en protestbewegingen uit het verleden de huidige zorg voor het milieu beïnvloeden. De bevindingen ondersteunen een eerlijkere, plaatsgebonden aanpak van klimaat- en energietransities.

Tentoonstellingen

Op de website zijn de links opgenomen naar voor onze vereniging relevante musea. Mocht u leden willen wijzen op een evenement/tentoonstelling, mail dan naar anton@antonschuurman.eu met het verzoek een bericht op de website van de VLG te zetten.

Tentoonstellingen staat in volgorde van de sluitingsdatum

[Food for Thought | Second Thought](#). Te zien vanaf 3 oktober 2026 tot zomer 2027 in **het Fries Landbouwmuseum**. Waar komt ons eten vandaan? Hoe werkt ons wereldwijde voedselsysteem? En hoe zorgen we ervoor dat er ook in de toekomst voldoende en verantwoord voedsel is? In **Food for Thought** brengt fotograaf en filmmaker Kadir van Lohuizen de wereld achter ons voedsel indrukwekkend in beeld. De tentoonstelling laat zien hoe omvangrijk en internationaal ons voedselsysteem is en welke bijzondere positie Nederland daarin inneemt. **Second Thought** gaat verder waar Food for Thought vragen oproept. De tentoonstelling richt de blik op de toekomst en laat zien hoe boeren, bedrijven, onderzoekers en andere betrokkenen werken aan oplossingen voor de uitdagingen binnen ons voedselsysteem.

[Good Food](#) in het **Nederlands Fotomuseum** van 12 juni tot en met 1 november 2026. De tentoonstelling brengt een wereldwijde gemeenschap van boeren, tuinders, denkers en wetenschappers in beeld die werken aan duurzame manieren om voedsel te verbouwen – van boeren en tuinders tot onderzoekers en patissiers. Fotograaf Ruud Sies en creatief producent Hanneke van Hintum reizen sinds 2017 naar 22 landen op vijf continenten. Daar legden zij deze pioniers vast in fotografie en video, in hun eigen omgeving en vanuit hun eigen overtuigingen. In het museum zie je een selectie van deze portretten en videowerken.

[12 Landbouwschilderijen](#). Op 3 mei opent in het **Veenkoloniaal Museum in de Groningse plaats Veendam** de tentoonstelling 1935: Nederland in twaalf imposante schilderijen. Hier zullen voor het eerst de landbouwschilderijen uit het Nederlandse paviljoen op de Wereldtentoonstelling van Brussel in 1935 weer samen te zien zijn. De bijna drie meter hoge doeken van bollenvelden, boomgaarden en binnenvaartschepen geven een geromantiseerd beeld van agrarisch Nederland. Ze komen uit de collectie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Zie www.veenkoloniaalmuseum.nl.

In het **Bezoekerscentrum Beemster** is in januari 2026 officieel een **nieuwe Werelderfgoedzaal** in gebruik genomen. Bezoekers krijgen hier op een toegankelijke en

overzichtelijke manier informatie over de twee UNESCO Werelderfgoederen in de Beemster: **de Droogmakerij de Beemster en de Hollandse Waterlinies**. Met de opening van de Werelderfgoedzaal wordt een volgende stap gezet in de samenwerking tussen het Bezoekerscentrum Beemster en het Beemstermuseum, die beide zijn gevestigd aan de Middenweg 185 in Middenbeemster. **Bezoekinformatie:** De Werelderfgoedzaal is tot en met maart geopend op vrijdag en zaterdag van 11.00 tot 14.00 uur. Vanaf april, bij aanvang van het toeristisch seizoen, is de zaal geopend van woensdag tot en met zondag.

Apparaat voor een “Groene Geschiedenis”

Het apparaat is met name gericht op de Nederlandse en Belgische geschiedenis vanaf de prehistorie tot nu van landbouw, flora en fauna, platteland, landschap, landelijke architectuur, voedsel, gebruik en beheer van natuurlijke hulpbronnen, duurzaamheid. Kortom: groene geschiedenis. Aandacht voor andere geografische gebieden is er vooral voor achtergrond, betere duiding, en genereren van ideeën.

Nieuwe publicaties – Recensies

Nederland en België

Zwemer, Jan. (2026). *Boeren en democratie op Walcheren. Het landbouwersnetwerk te Oostkapelle en de partij Gemeentebelang, 1851-1974*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Anton Schuurman, Wageningen.

Dit is het eerste boek in de nieuwe *Historia Agriculturae* reeks die door de AUP wordt uitgegeven voor de VLG als erfgenaam van het NAHI (Nederlands Agronomisch Historisch Instituut). De ondertitel van dit nieuwste boek van de bekende Zeeuwse historicus Jan Zwemer geeft goed zijn onderwerp weer: de macht van enkele, gerelateerde boerenfamilies in de lokale politiek via gemeenteraads- en wethouderszetels. Dit is een onderwerp waar niet veel over is geschreven.

**het
Cultuurfonds**

Subsidiegevers

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een ruimhartige subsidie van het *Cultuurfonds Zeeland*, waarvoor de VLG graag dankzegt.

De hoofdstukken twee tot en met vijf vormen de kern van het boek. In hoofdstuk twee wordt het ontstaan van het leidende familienetwerk beschreven – Maljaars-Janse. Met de invoering van de evenredige vertegenwoordiging (in plaats van het districtenstelsel) en het algemeen mannenkiesrecht in het jaar 1917 worden er in Nederland meer kiesverenigingen opgericht. Zo ook in Oostkapelle de kiesvereniging *Ons belang* die in de jaren vijftig *Gemeentebelang* gaat heten, en door de schrijver meestal wordt aangeduid als de hervormde lijst. Deze lijst was de opvolger van het familienetwerk uit de negentiende eeuw. In hoofdstuk vier staat de periode 1958-1969 centraal – een periode waarin de economische positie van de boeren begint te veranderen onder invloed van het opkomend toerisme. Hoofdstuk vijf beschrijft het definitief verdwijnen van het oude Gemeentebelang. Het geheel wordt voorafgegaan door een mooie prelude waarin de auteur aan de hand van een herinnering op rijm van een Oostkapelse landbouwer de periode voor 1851 kan belichten. In hoofdstuk zes herneemt de auteur in feite zijn tweede thema uit hoofdstuk vier: hoe het toerisme het hart wordt van de Oostkapelse economie. In hoofdstuk zeven vat hij zijn belangrijkste bevindingen samen.

Laten we daar eerst naar kijken. Zwemer vergelijkt zijn resultaten vooral met Munters' studie uit 1989: *Boeren en openbaar bestuur, 1918-1986*. Zwemers studie bevestigt diens conclusie over de langzame afname van de boerenvertegenwoordiging, maar hij ziet het meer als een bewuste strategie waarbij de boeren concessies deden door bijvoorbeeld arbeidersvriendelijke personen op de lijst zetten, om zo hun positie te handhaven. Vergeleken met wat Van Cruyningen in Gelderland heeft gevonden in de tweede helft van de negentiende eeuw, ziet hij in Oostkapelle ook een groep mensen die er minder op is gericht hun macht te delen.

Zwemer ziet verschillende belangrijke basistegenstellingen in Oostkapelle: ruimtelijk (buitengebied, dorpskern), religieus (hervormd, gereformeerd), economisch (boeren, middenstanders), sociaal (boeren, arbeiders). Gemeentebelang was van de boeren en hervormd, maar dat betekende niet dat arbeiders en gereformeerden niet erop stemden. Gemeentebelang verloor vanaf 1958 zijn dominante positie, maar wist zijn belang te rekken tot 1970. Het toegenomen belang van toerisme was daarin volgens de auteur de katalysator.

In de eerste periode tot 1917 was religie een nieuwe tegenstelling geworden, maar een die het familienetwerk nauwelijks raakte. De opkomst van het familienetwerk in het laatste kwart van de negentiende eeuw ziet hij tegen de achtergrond van de agrarische crisis die specifiek binnen de boerenelite van Oostkapelle leidde tot sterk onderling trouwen – het stelde hen in staat in deze moeilijke periode economisch het hoofd boven water te houden. Van 1917 tot 1958 is in Oostkapelle de tegenstelling arbeiders-boeren wellicht de belangrijkste tegenstelling. Een belangrijke kwestie was de invoering door boeren van het lagere winterloon in de crisisjaren van de jaren dertig. In Oostkapelle leidde dit niet tot een politieke splitsing; wel tot de versterking van de landarbeidersbond van het CNV. Vanaf 1958 werd de opkomst van het toerisme de drijvende kracht.

Zwemer raakt nog wel andere kwesties aan, zoals de herverkaveling van na de Tweede Wereldoorlog en de gemeentelijke herindeling van 1966 (al ter discussie sinds 1958). Aan de herverkaveling maakt hij niet veel woorden vuil, blijkbaar had deze geen politieke gevolgen. Ook de gemeentelijke herindeling – vanuit nu bekeken een belangrijk stemmentrekkend onderwerp – zegt hij niet veel. De PvdA was voor herindeling en verloor er inderdaad stemmen mee; de andere belangrijke partijen en ook de lijst Gemeentebelangen waren tegen, maar accepteerden de samenvoeging met Domburg toen het door het rijk werd opgelegd.

In feite gaat Zwemer nauwelijks in wat de boeren, c.q. de hervormde lijst met hun politieke macht hebben gedaan of hebben willen bewerkstelligen (behalve dan in verband met de kwestie rond een manege in 1969 die leidde tot een splitsing in de lijst Gemeentebelangen). Als ware hij een hedendaagse politicus, kijkt hij vooral hoe kiezers worden gewonnen in de

verkiezingsstrijd, terwijl ik verwacht dat de resultaten van het daadwerkelijk bestuur in de door hem bestudeerde periode zeker mede de verkiezingen beïnvloedden.

Behalve dat Zwemer met zijn studie een mooie bijdrage heeft geleverd aan de lokale geschiedschrijving en de plattelandsgeschiedschrijving in Nederland, zijn de resultaten van zijn studie een belangrijke aanvulling op de door hem genoemde studies van Munters en Van Cruyningen.

Hij maakt verder met name gebruik van het klassieke boek van Jojada Verrips *En boven de polder de hemel*. Tevens grijpt hij terug op van Vegchels *De metamorfose van Emmen*. Maar waarom maakt hij niet ook gebruik van het prijswinnende boek van Bloembergen-Lukkes over Ede? Zij gaat in op hoe boeren via de SGP voor hun belangen opkwamen. Het zou hem gedwongen hebben na te denken wie waren andere mensen die leiding konden geven aan lokale gemeenschappen, zoals onderwijzers en notabelen. Evenmin zegt Zwemer ons iets over het georganiseerde dorpsleven in Oostkapelle (zoals sportverenigingen, muziekverenigingen, coöperaties, boerenorganisaties) die zouden kunnen dienen als machts hulpsbronnen; of bijvoorbeeld over de rol van lokale boeren in bovenlokale organisaties als het waterschap (af en toe vermeldt hij wel de Zeeuwse landbouwmaatschappij). Het is strikt genomen niet zijn onderwerp, maar zijn boek zou hierdoor als voorbeeldstudie wel meerwaarde hebben gekregen. Nu zoekt hij vooral naar endogene verklaringsgronden voor de langdurige macht en verval van Gemeentebelangen.

Ik vind het jammer dat hij de ontwikkelingen in Oostkapelle niet uitgebreider met Groningen vergelijkt – een provincie gezegend met een rijke plattelandsgeschiedschrijving en met haar polarisatie tussen landarbeiders en boeren in het Interbellum mooi vergelijkbaar met Oostkapelle (maar met een andere uitkomst). Weliswaar is behalve de studie van Van Cruyningen weinig direct vergelijkbaar materiaal over boerenfamilies die de gemeenteraadspolitiek domineren, maar vergelijking met studies uit het verzuilingsproject, zoals *Wars van clubgeest en partijzucht. Liberalen, natie en verzuiling. Tiel en Winschoten, 1850-1920* van Van Miert zou Zwemers boek zeker rijker hebben gemaakt voor een lezer die meer algemeen is geïnteresseerd.

Eén belangrijk aspect van dit boek heb ik nog niet besproken. Zwemer benadrukt dat hij door gebrek aan archiefmateriaal – en hierin kan ik hem volledig ondersteunen: regionale archieven moeten veel meer hun best doen archieven te verwerven van het georganiseerde lokale maatschappelijke leven en dat toegankelijk te houden – dat hij door dit gebrek vooral een antropologische invalshoek heeft gebruikt met aandacht voor verwantschapssystemen en machtsverhoudingen. Vandaar zijn referenties aan Verrips en aan *Leben auf dem Dorf* over Kiebingen in Duitsland. Dit is een belangrijk pluspunt van dit boek. Deze benadering vloeit ook voort uit het feit dat Zwemer zelf zijn jeugd heeft doorgebracht in Oostkapelle. Hierdoor heeft hij toegang tot mondelinge overleveringen. Het leidt tot een appendix die ik een academisch experiment zou willen noemen in een boek gebaseerd op empirisch onderzoek, omdat hier de grens tussen auteur en deelnemer vervalst. In deze appendix getiteld *Oostkapelle rond 1970, in snelle transitie: een snuffje 'Kiebingen' en de gelijktijdigheid van het ongelijktijdige* gaat Zwemer in op mondelinge overleveringen, voorvallen rond zijn vader en rond zijn eigen persoon. Hij gebruikt die voorvallen en de duiding ervan om de analyse van zijn boek aan te vullen, zoals hij in zijn Inleiding aangeeft. Enerzijds vind ik het interessant dat een auteur ons een inkijk geeft in hoe zijn perspectief op het onderwerp mede vorm heeft gekregen; anderzijds vind ik het geen navolgenswaardige werkwijze, omdat hij zo heel directe oorzaak/gevolg duidingen doet die niet tegen te spreken zijn, want ze zijn waar voor de auteur, maar corresponderen niet noodzakelijkerwijs met een meer algemene waarheid.

De appendix, die naam zegt het al, is een toegift en niet het hoofdrecht. Zwemer heeft een geslaagde lokale, Zeeuwse studie naar veranderende machtsstructuren geschreven die menigeen zal verleiden tot nadenken over hoe het politieke democratiseringsproces in de eigen woonplaats is gegaan en veranderd, en thans vorm krijgt en vorm wordt gegeven. Zijn studie is een analyse op lokaal niveau hoe sinds 1850 democratisering met vallen en opstaan zich heeft ontwikkeld doordat bewoners reageren op economische veranderingen, grondwetswijziging (die weliswaar nationaal door het parlement zijn ingevoerd, maar daarna ook lokaal een praktijk krijgen) en gemeentelijke herindelingen, het belang van landelijke politieke partijen en bovenal laat de auteur de verschuiving zien van vertrouwen in familierelaties naar het vertrouwen in instituties, die in de door hem bestuurde periode plaats heeft gevonden en intussen al weer decennia onder druk staat.

(In enigszins andere vorm verschijnt deze recensie ook in één van de komende nummers van *Tijdschrift Zeeland*.)

Bestellen voor leden VLG met 20 % KORTING

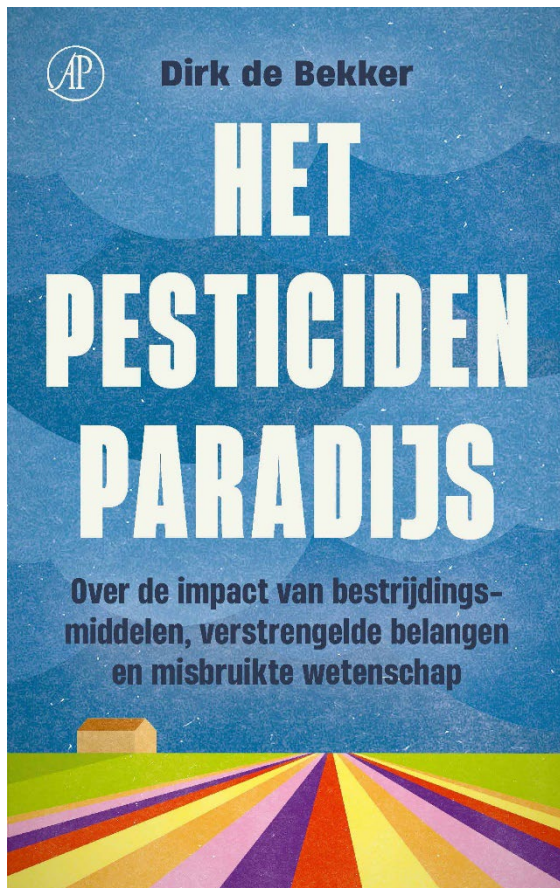
De boekhandelsprijs is: 24,99 euro. Het boek kan worden besteld op de website:
<https://www.aup.nl/nl/book/9789048575640/boeren-en-democratie-op-walcheren>

Bij het bestelproces kan de volgende tijdelijk geldige code worden gebruikt om de ledenkorting van 20% te activeren: wal2026

Deze kortingscode is exclusief bedoeld voor leden van de VLG.

de Bekker, Dirk. (2026). *Het pesticiden paradijs. Over de impact van bestrijdingsmiddelen, verstrengelde belangen en misbruikte wetenschap*. Amsterdam: Uitgeverij Arbeiderspers. 348 p's.
Michiel Gerding, Assen.

Er is tegenwoordig veel maatschappelijke discussie over het gebruik van pesticiden zoals in de lelieteelt en over middelen als PFAS en Roundup. Dit boek geeft een voortreffelijk, zij het schokkend beeld over wat er speelt in die wereld.

De auteur van het boek is onderzoeksjournalist, werkzaam voor wetenschapsprogramma's voor televisie, podcasts, De Groene Amsterdammer. Sinds 2019 publiceert hij over bestrijdingsmiddelen. In zijn onderzoeksverantwoording in dit boek vermeldt hij meer dan 400 vastgelegde gesprekken en duizenden documenten in de vorm van wetenschappelijke studies, onderzoeksrapporten, correspondentie vergadernotulen enz. Deze worden niet vermeld in een aparte literatuur- of bronnenlijst, maar het boek is wel voorzien van flink notenapparaat.

Het is dan ook een fundamenteel en alleszins ontluisterend boek dat je de haren te berge doet rijzen. Over, je bent haast geneigd te zeggen, de maffia van de pesticidenindustrie, eufemistisch omschreven door de sector zelf als "gewasbescherming". De hoofdrolspelers: Syngenta, BASF, Monsanto, Bayer en de toelatingsinstanties het Nederlandse Ctgb (College toelating gewasbescherming) en het Europese broertje de EFSA (European Food Safety Authority). De Ctgb is door de rijksoverheid aangewezen als controle-instantie voor de

toelating van bestrijdingsmiddelen. De instantie noemt zich wetenschappelijk en onafhankelijk, maar wordt betaald door de pesticidenindustrie en doet zelf geen onderzoek. Verlaat zich volledig op de door de industrie aangeleverde informatie. Over de slager en zijn vlees gesproken.

Het boek begint met een uitgebreid verhaal over de geschiedenis van DDT, in 1948 binnengehaald als wondermiddel en met een Nobelprijs voor de uitvinder bekroond. Insecten leggen binnen de kortste keren het loodje. Het middel krijgt zelfs zo'n verbreiding dat in de VS hele steden met vliegtuigjes onder de DDT worden gespoten om van huisvliegen af te komen. Het hoofdstuk laat ook zien hoeveel moeite het kost om het middel uitgebannen te krijgen. Het vormt de opmaat van de beschrijvingen van De Bekker over de Kafkaëske manier waarop ook nu nog met pesticiden wordt omgegaan. Nauwelijks iets veranderd in al die tijd.

Gezien de relatie van onze vereniging en veel van haar leden met de Wageningse universiteit kan ik niet nalaten de volgende kwestie uit het boek aan te halen. Het is illustratief voor de werkwijze van het Ctgb.

Het gaat om een rapport van Alterra dat voor BASF is gemaakt over bentazon in drinkwater. Bentazon is een herbicide. Het werd ontwikkeld door BASF en in het begin van de jaren '70 gepatenteerd. Het pesticide kan zich relatief snel in het grondwater verspreiden. Al sinds de jaren '80 waarschuwt het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu voor de impact van de stof op de drinkwaterproductie, dit is nog steeds een probleem. De toelatingstermijn liep aanvankelijk tot 31 juli 2011, maar is verlengd tot 31 mei 2025. In 2000 dreigt het Ctgb in conflict te komen met de Nederlandse drinkwaterbedrijven die vinden dat de steeds weer herhaalde toelatingsbesluiten onvoldoende worden gemotiveerd. En dat terwijl de koepel van waterleidingbedrijven Vewin ieder jaar de meetgegevens aan het college opstuurt en dus op de hoogte is van de zorgelijke grondwatercijfers. Het college vraagt daarop aan BASF de verantwoordelijkheid te nemen voor nader onderzoek. Die klopt daarvoor bij Alterra. Het rapport gaat na goedkeuring door BASF naar het Ctgb en krijgt het stempel 'confidential'. De drinkwaterbedrijven krijgen het niet te zien. Bentazon blijft toegelaten.

De Bekker heeft getracht in contact te komen met de hoofdauteur van het Alterra rapport M. Leistra. In 2025 heeft hij dat getracht via de WUR, maar aangezien de onderzoeker toen al 20 jaar met pensioen was had deze geen contactgegevens meer. De tweede auteur is nog wel werkzaam bij Wageningen Environmental Research, maar hem is door de persvoorlichting van WUR afgeraden met de auteur te praten. Ook de universiteit zelf wilde niet inhoudelijk reageren. Het rapport zou van te lang geleden zijn geweest. Als De Bekker na twintig jaar het rapport onder de ogen krijgt blijkt dat het aan alle kanten rammelt en dat het de conclusie trekt: niets aan de hand.

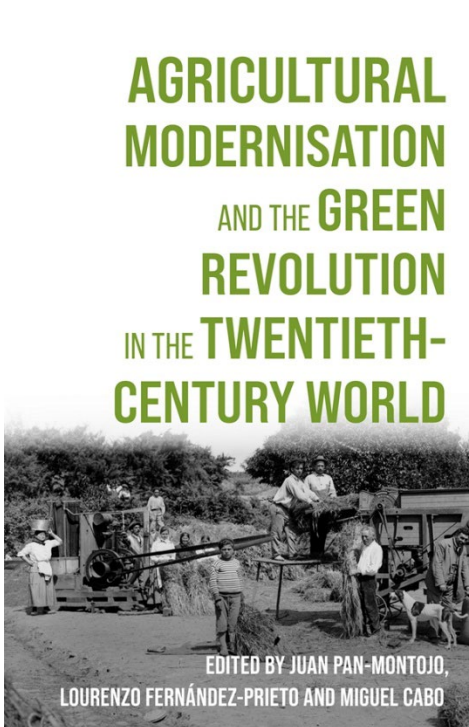
Een zeer onthullend hoofdstuk gaat over Parkinson. Sinds de jaren tachtig zijn er sterke wetenschappelijke aanwijzingen dat blootstelling aan pesticiden een belangrijke risicofactor is voor het ontstaan van de ziekte. In Frankrijk, Italië en Duitsland wordt het inmiddels als beroepsziekte erkend. Een internationaal vermaarde neuroloog Bas Bloem dringt er bij het Ctgb op aan dat er spoedig een Parkinson test ontwikkeld wordt. Tot zijn verrassing steunt het college zijn oproep en dringt bij de EFSA aan op iets dergelijks. Deze belegt daarop in 2022 een werkconferentie met 29 internationale experts. Er is brede consensus over de noodzaak tot een nieuwe onderzoeksmethodiek. Dat komt op een moment dat er Europees een herbeoordeling van glyfosaat gaande is. Het onderzoek zou een testcase kunnen zijn. Het blijkt echter dat EFSA zo'n onderzoek helemaal niet wil. Vier maanden later wordt de toelating van glyfosaat met 10 jaar verlengd. De notulen van de conferentie worden niet openbaar gemaakt. Als de auteur erover publiceert in De Groene is de EFSA boos.

Al lezend over alle voorbeelden die De Bekker aandraagt kun je alleen maar boos worden op de onbegrijpelijke, schier misdadige, wijze waarop de toelatingsinstanties te werk gaan. Mijn conclusie: onmiddellijk opheffen dat Ctgb en EFSA. Het is te hopen dat het boek waarvan ik de derde druk heb gebruikt in zoveel mogelijk talen zal verschijnen.

Algemeen en buitenland – recensies

Pan-Montojo, Juan, Fernández-Prieto, Lourenzo, & Cabo, Miguel (Eds.). (2026). *Agricultural Modernisation and the Green Revolution in the Twentieth-Century World*. Boydell and Brewer. 360 pages
Anton Schuurman, Wageningen

Pan-Montojo, Fernández-Prieto en Cabo hebben na hun bundel uit 2014 over landbouw in het tijdperk van het fascisme opnieuw een uitstekende verzameling artikelen gepubliceerd over een belangrijk onderwerp, vergezeld van een leerzame inleiding die aanleiding geeft tot discussie.

In hun inleiding leggen de redacteurs hun doel duidelijk uit: de geschiedschrijving van de Groene Revolutie is grotendeels geschreven door de belangrijkste actoren en begunstigden ervan. In het licht van onze huidige en noodzakelijke overgang naar een meer organische en diverse vorm van landbouw is het belangrijk om de Groene Revolutie opnieuw te contextualiseren binnen een langere historische periode, haar te plaatsen binnen de context van de Koude Oorlog, en het programma los te maken van exclusieve associaties met fascisme, communisme of liberalisme, aangezien al deze ideologieën de industrialisering van de landbouw ondersteunden om productie en productiviteit te verhogen.

Voortbouwend op deze overwegingen beginnen de redacteurs met een bespreking van het ontstaan van een systeem van landbouwinnovatie dat zij laten beginnen aan het einde van de negentiende eeuw. In dit systeem vonden veranderingen plaats tijdens de periode van de Grote Depressie, toen regeringen in veel landen een centrale rol begonnen te spelen in de ontwikkeling van de

landbouw. De werkelijke breuk in het moderniseringstraject van de landbouw vond echter plaats na de Tweede Wereldoorlog: “De tegenstrijdige rurale moderniteiten van het interbellum maakten plaats voor een uniform project voor landbouwmodernisering, met relatief weinig variaties, dat gericht was op de industrialisering van de landbouw” (p. 19). De Verenigde Staten werden de hegemoniale leider en hun landbouwparadigma, gekenmerkt door een sterke rol voor de agribusiness, werd het mondiale model. Het is dit model dat vandaag opnieuw moet worden getransformeerd, zonder eerdere perioden te romantiseren als agrarische of landelijke paradijzen, aldus de auteurs.

Juri Auderset en Peter Moser gebruiken hun hoofdstuk in deze bundel om concepten uit hun belangrijke boek *Die Agrarfrage in der Industriegesellschaft* onder de aandacht te brengen. Dit boek is tot nu toe alleen in het Duits verschenen en krijgt daardoor minder wetenschappelijke aandacht dan het verdient. Zij leggen de langetermijnontwikkeling van de landbouwmodernisering uit waarnaar de redacteurs verwijzen: eerst een overgang naar een agrarisch-industriële kennissamenleving vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw, en vervolgens een verschuiving naar een industrieel-agrarische kennissamenleving na de Tweede Wereldoorlog. Op pagina 40 schrijven zij: “Kortom, de landbouw in de jaren vijftig en zestig maakte, naast haar dramatisch toenemende afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en ingrijpende sociale en economische ontwrichtingen, een belangrijke epistemische verschuiving

door: weg van een intellectuele gerichtheid op de temporele en ruimtelijke logica van levende hulpbronnen, naar een 'stem van gedecontextualiseerde rationaliteit', die in de landbouwpraktijk weinig meer was dan het beheer van een 'industriële eenheid', losgemaakt van haar inbedding in specifieke ecologische, sociale en culturele contexten. Deze veranderingen maakten deel uit van een bredere verschuiving naar een 'de-materialisering' van de economische discipline." Dit is in feite het algemene thema van de bundel: hoe en waarom is dit gebeurd?

Wanneer we bij hoofdstuk 14 komen, geschreven door Manuel González de Molina, treffen we een voorbeeld aan van een analyse van landbouwontwikkeling die niet in monetaire termen, maar in biofysische termen wordt uitgevoerd, gebaseerd op de modernisering van de Spaanse landbouw. Dit hoofdstuk laat wellicht het sterkst de donkere kanten zien van de industrieel-agrarische kennissamenleving, waarin ecologische, sociale en culturele aspecten ondergeschikt werden gemaakt, en nuanceert daarmee de successen van de Groene Revolutie.

In hoofdstukken 5 en 6 schrijven Miguel Cabo en Federico d'Onofrio over een internationale agrarische beweging en over de FAO en haar voorganger. Cabo richt zich op de ideologie van het agrarisme, die vanaf het interbellum algemener werd. Hij onderscheidt agrarisch corporatisme van katholieke, nationalistische en fascistische varianten. Hij presenteert het als een alternatieve weg naar moderniteit, maar besteedt weinig aandacht aan de daadwerkelijke historische invloed van de beweging. Hij gaat niet in op waarom de voorstanders ervan vooral in Centraal- en Oost-Europa te vinden waren en waarin zij verschilden van de Scandinavische agrarische partijen. Federico d'Onofrio geeft een beknopte geschiedenis van de overgang van het Internationaal Instituut voor Landbouw naar de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO). Het eerste richtte zich op de bescherming van de inkomens van boeren door middel van transparante markten, terwijl de laatste zich concentreerde op voedselzekerheid en het verhogen van de landbouwproductie. Voedselhulp en technische bijstand werden centrale aandachtspunten.

Het thema van internationale technische bijstand en hegemonie wordt verder uitgewerkt door Jonathan Harwood in hoofdstuk 15. Hij vraagt waarom het gebruik van landbouwtechnologieën met hoge externe inputs in het Globale Zuiden na 1945 zo snel toenam. Zijn antwoord is dat dit proces niet uitsluitend werd gedreven door de Koude Oorlog, het Amerikaanse beleid of bedrijfsbelangen, maar ook door de bereidheid van regeringen in de ontvangende landen om de landbouw te ontwikkelen en "de 'boer' te veranderen in een ondernemend ingestelde 'farmer'" (p. 270). Samen met de inleiding en het hoofdstuk van Auderset en Moser voltooit dit hoofdstuk het raamwerk van de bundel.

De overige hoofdstukken bestaan grotendeels uit casestudy's. In hoofdstukken 7 en 8 analyseren Paul Brassley en Thomas Christiansen de landbouwmodernisering in het Verenigd Koninkrijk en Denemarken. Dit zijn degelijke, relatief rechttoe rechtaan studies die zich richten op productietoename en productiviteitswinst. Hoofdstuk 17, van Ana Cabana, Alba Díaz-Geda en Sylvain Brunier, onderzoekt gender en landbouwmodernisering aan de hand van landbouwvoorlichting in Spanje en Frankrijk gedurende de jaren zestig en zeventig. Zij concluderen dat het model van landbouwmodernisering in deze West-Europese landen traditionele genderrollen en patriarchale ongelijkheden versterkte.

Hoofdstukken 4 en 9 behandelen de landbouwmodernisering onder nationaalsocialistische en communistische dictaturen. In hoofdstuk 4 betoogt Ernst Langthaler overtuigend dat agrarische veranderingen in het door Duitsland geannexeerde Oostenrijk niet simpelweg moeten worden beschouwd als anti-modern of achterlijk, maar ook als een vorm van landbouwmodernisering, die hij aanduidt als raciaal productivisme: "het creëren van een zowel raciaal als economisch productieve boerenstand ten dienste van de industriële samenleving" (p. 82). Het moderne karakter ervan was minder zichtbaar in mechanisering of chemisering dan in

nieuwe institutionele structuren. In hoofdstuk 9 geeft Zsuzsanna Varga een overtuigend langetermijnperspectief op de landbouwontwikkeling in Hongarije. Zij concludeert dat er in de jaren zeventig een specifieke hybride landbouw was ontstaan: voor een deel gesovjetiseerd en voor een ander deel geamerikaniseerd. Zij brengt dit laatste in verband met de overgang naar een industrieel-agrarische kennissamenleving. Aan deze voorbeelden sluit hoofdstuk 3 van Dulce Freire aan. Zij bestudeert de verspreiding van kennis en de wetenschappelijke ontwikkeling op het Iberisch Schiereiland tijdens de dictatuur, in het bijzonder op het gebied van genetisch onderzoek en zaadverbetering. Wetenschappers konden internationaal deelnemen, maar hun vrijheid om experimenten uit te voeren bleef beperkt.

Hoofdstukken 10 en 11 onderzoeken landbouwmodernisering onder koloniale omstandigheden. Yves Segers analyseert het Belgische systeem van paysannats indigènes in Belgisch-Congo, terwijl Michel Sollai de Italiaanse pogingen om de Ethiopische landbouw te moderniseren bestudeert. Beiden concluderen dat deze inspanningen grotendeels mislukten omdat ze ondergefinancierd en onderbemand waren. Segers merkt bovendien op dat deze programma's zich meer richtten op handelsgewassen dan op basisvoedselgewassen. Hun doelstellingen waren duidelijk koloniaal: het voorkomen van onrust en het openen van markten voor westerse bedrijven. Sollai betoogt dat de internationale landbouwontwikkeling in Ethiopië na 1945 gedeeltelijk voortbouwde op de fundamenteën die tijdens de korte Italiaanse bezetting waren gelegd.

Hoofdstukken 12, 13, 16 en 18 richten zich op Latijns-Amerika en India en kunnen worden gelezen in samenhang met het hoofdstuk van Harwood. In hoofdstuk 12 beschrijft Luis Ernesto Blacha de landbouwmodernisering in Argentinië, Uruguay en Brazilië en plaatst deze binnen bredere contexten van economische ontwikkeling, demografie, klassenvorming en industrialisering. Hij concludeert dat vóór 1945 de nationale verschillen groter waren, terwijl na 1945 de Amerikaanse technologische invloed aanzienlijk toenam. Een convergentie in de richting van methoden van de Groene Revolutie vond echter pas tegen het einde van de twintigste eeuw plaats. Wilson Picado en José A. Fernández Molina richten zich specifiek op de Amerikaanse rol in Latijns-Amerika en verschuiven de aandacht van technologische innovatie naar wat men wellicht institutionele imitatie (institutional cloning) zou kunnen noemen. Dit model werd aanvankelijk in Mexico ontwikkeld via de Rockefeller Foundation en later geëxporteerd naar Colombia, Chili en Ecuador. Daarbij werden particuliere organisaties, nationale programma's en Amerikaanse steun gecombineerd met initiatieven van de FAO. Hun perspectief is minder optimistisch dan dat van Harwood. Zij benadrukken de spanningen tussen de ontvangende landen en het Amerikaanse beleid, evenals de spanningen tussen private en publieke belangen.

Het hoofdstuk van Madhumita Saha over India laat eveneens zien dat de Indiase boeren zelf niet om de Groene Revolutie vroegen; deze werd veeleer bevorderd door het Indiase ministerie van Landbouw en Voedselvoorziening. Dit ministerie deelde het doel om "boeren te veranderen in productieve moderne burgers van een ontwikkelde natie" (p. 236). Boeren werden als traditioneel of risicomijdend bestempeld wanneer zij waarschuwden voor financiële of ecologische gevaren. In hoofdstuk 18 onderzoeken Poonam Pandey en Lidia Cabral het verzet tegen de Groene Revolutie in Brazilië en India. Zij beschrijven de Groene Revolutie als een episch verhaal dat moet worden gedeconstrueerd. Zij laten zien dat de Groene Revolutie minder succesvol was dan doorgaans wordt beweerd en vestigen de aandacht op alternatieven zoals agro-ecologische netwerken, etno-wetenschap, bewegingen voor zaadsoevereiniteit en Zero Budget Natural Farming.

Een belangrijke kracht van deze bundel is de expliciete verbinding tussen agrarische geschiedenis en algemene geschiedenis. Zowel in de inleiding als in de selectie van de artikelen wordt de

Groene Revolutie ingebed in de context van de Koude Oorlog en de hegemoniale rol van de Verenigde Staten. Het boek biedt een pluralistisch perspectief door landbouwmodernisering te onderzoeken in dictaturen, koloniale contexten, West-Europa en ontwikkelingslanden. Toch is deze politieke inkadering wellicht enigszins te beperkt. De Groene Revolutie was niet alleen een project van de Koude Oorlog of een hegemoniale export; zij was ook een product van wat Ulrich Beck de First Modernity noemde — een periode waarin het geloof in lineaire vooruitgang, wetenschap en technocratie grotendeels onbetwist bleef. De elites in ontwikkelingslanden waren vaak opgeleid in westerse landen en werden daardoor gevormd door dezelfde intellectuele achtergrond.

De meeste bijdragen bevatten geen uitgebreide cijfers over landbouwproductie en productiviteit, waardoor het moeilijk is om de kritiek op het succes van de Groene Revolutie te beoordelen. Deze omissie roept echter ook een andere vraag op: was het niet juist omdat regeringen in de ontvangende landen geloofden dat dit model de nationale economische ontwikkeling en productiviteitsgroei zou bevorderen, dat zij het omarmden? De industriële landbouw heeft ongetwijfeld ernstige problemen veroorzaakt, maar ook haar prestaties mogen niet worden vergeten: hongersnoden werden eerder uitzondering dan regel.

Hoewel de bundel afzonderlijke hoofdstukken bevat over gender en verzet, blijft er relatief weinig ruimte over voor de handelingsvrijheid en het eigen initiatief van boeren en hun gezinnen. In deze analyses verschijnen zij óf als heiligen óf als zombies. De bundel presenteert landbouwmodernisering grotendeels als een top-downproces, aangestuurd door hegemoniale machten en regeringen. Maar waarom namen landbouwbevolkingen eraan deel, en hoe gaven zij zelf vorm aan deze ontwikkelingen? Als zij werkelijk geen eigen handelingsvermogen hadden, zou de historische les diep pessimistisch zijn. Meer aandacht voor de stijgende levensstandaard en voor de eigen aspiraties van boeren naar een beter leven zou de analyse hebben verrijkt.

Bovendien, aangezien het voor de redacteurs zo belangrijk is dat we de Groene Revolutie gaan zien als een episode binnen het bredere proces van landbouwmodernisering, hadden zij de auteurs kunnen vragen meer aandacht te besteden aan de overgang zelf. Meer in het algemeen is het jammer dat bundels met meerdere auteurs zo zelden een epiloog bevatten, en ook deze bundel vormt daarop geen uitzondering. Na het lezen van zo'n rijke verzameling zou men een afsluitende reflectie van de redacteurs zelf verwelkomen. Hoewel de inleiding richting geeft, zou een laatste synthese en slotbeschouwing waardevol zijn geweest.

Dit is een rijke en tot nadenken stemmende verzameling artikelen, en de bundel slaagt in zijn bedoeling om de landbouwmodernisering sinds 1850 en de Groene Revolutie met een frisse blik te heroverwegen. Het is zeer waardevol om landbouwmodernisering te bestuderen als een veranderlijk historisch proces dat verschillende ontwikkelingstrajecten heeft gevolgd. Zoals de redacteurs stellen, maakt dit historische perspectief de geschiedenis beter geschikt om onze hedendaagse transitie in de landbouw te diagnosticeren. Een open blik op de toekomst vereist een open blik op het verleden: het had ook anders kunnen gaan.

[Deze recensie zal in het Engels in 2027 verschijnen in *Historia Agraria*]

*Nieuwe publicaties - essay***Toegepaste agrarische geschiedenis –
Landschaps/Gebiedsbiografie**

Anton Schuurman

Naar aanleiding van het boekproject *Valleien vertellen. Een landschapsbiografie van de Dijle, de Demer en de Gete* heeft het bekende Centrum Agrarische Geschiedenis van Leuven in juni samen met andere organisaties een [bijeenkomst georganiseerd over landschapsbiografieën](#)). Het blijkt een boeiend genre te zijn en maakt alert op vormen van toegepaste agrarische geschiedenis, zoals ook erfgoedstudies en publieksgeschiedenis dat zijn. Het zijn pogingen om geschiedenis relevanter te maken, minder over vroeger en meer over nu. In Nederland worden ze blijkbaar eerder gebiedsbiografieën genoemd – zo lees ik op [de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#).

Op de Leuvense dag sprak onder andere Jan Kolen die mede de grondslag heeft gelegd voor dit genre: Hidding, M., Kolen, J., & Spek, Th. (2001). De biografie van het landschap. Ontwerp voor een inter- en multidisciplinaire benadering van de landschapsgeschiedenis en het cultuurhistorisch erfgoed'. In [J.H.F. Bloemers & M.-H. Wijnen \(Eds.\), Bodemarchief in behoud en ontwikkeling. De conceptuele grondslagen](#) (Vol. 7-111). Den Haag: Nwo; en zijn proefschrift [De biografie van het landschap](#) uit 2005. De benadering hangt ook nauw samen met het [Belvedere programma](#) (1999-2009) waarmee tegenover en naast de natuurhistorische waarde van het landschap gewezen werd op de cultuurhistorische waarde als inspiratiebron voor ruimtelijke inrichting.

Het RCE definieert het genre als volgt: “De landschaps- of gebiedsbiografie is een onderzoeksinstrument dat laat zien hoe een gebied zich door de eeuwen heen heeft ontwikkeld als gevolg van de wisselwerking tussen mens en natuur. De gebiedsbiografie geeft inzicht in de manier waarop het verleden doorwerkt in de huidige opbouw en kenmerken van een gebied. Het instrument biedt daarmee aanknopingspunten om hierop voort te bouwen bij nieuwe ontwikkelingen”.

De gemakkelijkste manier om kennis te maken met deze manier van geschiedenis bedrijven is te kijken naar de recente uitreiking van de gebiedsbiografieprijs.

Gebiedsbiografieprijs

Afgelopen juni 2026 is de Gebiedsbiografie prijs uitgereikt. “De volgende studies vormden de shortlist:

- S.L. Coppens, E. van den Berg & B. Pinkert (Cultuurland Advies), [Gebiedsbiografie North Sea Port District](#) (september 2025).
- M. Steenhuis, P. Meurs & V. Teunissen (SteenhuisMeurs), [Het Groene Hart. Wereld tussen de steden](#) (september 2023).
- J. Neefjes & H. Bleumink (Overland), [Landschapsbiografie van de Drents-Friese Grensstreek](#) (februari 2024).

Figuur 1 Stadsontwikkeling Terneuzen; Bron: Coppens 2025.

- V. Simons (red., MUST), [Landschapsbiografie van de Zwinstreek](#) (februari 2023).
- M. Paulissen, P. Veen (Strootman Landschapsarchitecten), I. Borkent & G. van Duinhoven (red.), [Nationaal Park De Maasduinen. Biografie van een dynamisch landschap](#) (2024).
- R. van Balen, W. Hoek, L. Keunen & R. Verdonschot, [Stuwwal in het laagland. Geopark Heuvelrug Gooi en Vecht](#) (maart 2025).
- L. Keunen e.a. (red., RAAP), [Voorst! Een cultuurhistorische atlas van een veelzijdige gemeente tussen Veluwe en IJssel](#) (juni 2024).

De top 3 betond uit:

Landschapsbiografie van de Drents-Friese Grensstreek, auteurs: J. Neefjes & H. Bleumink (Overland)

Een vakkundige, vanuit de landschapsgeschiedenis ingestoken biografie, met diepgang en aandacht voor verschillende disciplines, toegankelijk geschreven en voorzien van fraai, informatief kaart- en beeldmateriaal, die helder inzicht biedt in de doorwerking van het verleden in het heden.

Landschapsbiografie van de Zwinstreek, auteurs: V. Simons (red., MUST)

Een verhalende biografie met een originele thematische structuur en een aangename balans tussen toegankelijkheid en wetenschappelijke onderbouwing. Helder wordt beschreven hoe de landsgrens in historisch-landschappelijke zin geen rol speelt, maar in het huidige beleid des te meer.

Voorst! Een cultuurhistorische atlas van een veelzijdige gemeente tussen Veluwe en IJssel, auteurs: L. Keunen e.a. (red., RAAP)

Een bijzonder voorbeeld van een geslaagde bottom-up benadering door de grote betrokkenheid van bewoners. De maar liefst 74 auteurs, grotendeels uit de gemeenschap,

behandelen een grote variatie aan thema's.”

Winnaar

Met als uiteindelijke winnaar de studie van Neefjes en Bleumink over de Drents-Friese Grensstreek. Deze studies zijn allemaal opdracht-studies en gemaakt door “adviesbureaus” Overland, MUST en RAAP.

De publicatie van Neefjes en Beunink heeft het volgende abstract:

“Ontdek de fascinerende geschiedenis en adembenemende schoonheid van de Drents-Friese Grensstreek met deze uitgebreide landschapsbiografie. Verken de prachtige natuurreservaten van het Drents-Friese Wold, het Dwingelderveld en het Holtingerveld, en laat je meevoeren door de verhalen die deze landschappen te vertellen hebben. De Drents-Friese Grensstreek is een gebied doordrenkt van geschiedenis, gevormd door eeuwen van menselijke activiteit en de wisselwerking met de natuur. Deze landschapsbiografie neemt je mee op een reis door de tijd, van de vroege nederzettingen en het ontstaan van de agrarische cultuur tot de moderne natuurbeschermingsinspanningen. In het Drents-Friese Wold ontdek je een uitgestrekt bosgebied dat zich uitstrekt over de provinciegrenzen heen. Hier ervaar je de serene rust van de natuur, terwijl je wandelt over kronkelende paden en langs

schilderachtige vennetjes. Leer over de invloed van de mens op dit gebied, van de ontginningen in de Middeleeuwen tot de huidige inspanningen om de biodiversiteit te behouden. Het Dwingelderveld, een nationaal park en het grootste aaneengesloten natte heidegebied van West-Europa, biedt een spectaculaire weergave van de oeroude Drentse landschappen. Wandel over de uitgestrekte heidevelden, bewonder de zeldzame planten en dieren die hier gedijen en ontdek de sporen van menselijke bewoning die teruggaan tot de prehistorie. Het Holtingerveld, gelegen aan de zuidelijke rand van het Drents Friese Wold, verrast met zijn unieke combinatie van bossen, heide en stuifzand. Hier vind je een rijkdom aan archeologische overblijfselen, waaronder hunebedden en grafheuvels, die getuigen van de langdurige menselijke aanwezigheid in dit gebied. Deze landschapsbiografie neemt je mee op ontdekkingsreis door de Drents-Friese Grensstreek en biedt diepgaande inzichten in de geologische processen, ecologische systemen en historische ontwikkelingen die dit gebied hebben gevormd. Aan de hand van levendige beschrijvingen, prachtige foto's en boeiende verhalen wordt de rijke geschiedenis van deze regio tot leven gebracht. De Landschapsbiografie Drents-Friese Grensstreek is een wetenschappelijk verantwoord, toegankelijk geschreven verhaal over de ontstaansgeschiedenis, kwaliteiten en toekomstmogelijkheden van het landschap in deze regio.”

Prijsuitreiking en studiedag Landschapsbiografie en landschaps ecologische systeemanalyse

Ter ere van de uitreiking van de prijs heeft de RCE een dag georganiseerd die juist inging op de verbinding tussen de cultuurhistorische en op natuurherstel gerichte benadering. Deze laatste maakt gebruik van [een landschapsecologische systeemanalyse \(LESA\)](#). “Een LESA brengt in kaart hoe een natuurgebied functioneert en welke factoren dat beïnvloeden. Zo ontstaat gericht inzicht voor effectief natuurherstel en beleid.

[Wat is een LESA?](#) Een landschapsecologische systeemanalyse (LESA) is een hulpmiddel om inzicht te krijgen in de gesteldheid en het functioneren van een natuurgebied. Deze praktische aanpak gaat uit van de verschillende elementen waaruit een landschap is opgebouwd, geologische ondergrond, atmosfeer en klimaat, hydrologie, bodem, vegetatie, fauna en mens, en de manier waarop zij invloed uitoefenen op elkaar.

Een LESA analyseert patronen en trends van vegetaties en standplaatscondities. Deze zijn gekoppeld aan de onderliggende natuurlijke processen en menselijke invloeden en hoe zij zijn veranderd in de loop van de tijd. Een LESA helpt om de samenhang en dynamiek in een natuurgebied beter te begrijpen en de sturende factoren in beeld te brengen. Op basis van de LESA kunnen knelpunten en hun onderliggende oorzaken worden vastgesteld en effectieve herstelmaatregelen worden bepaald.

De ontstaansgeschiedenis van een gebied en het functioneren ervan in het verleden laten zien hoe het ecosysteem zou kunnen functioneren onder omstandigheden waarbij het systeem minder onder druk staat. Een LESA geeft zo ook een beeld van de ecologische potentie in een natuurgebied.”

Het is winst als het lukt om in een ontwerp-stadium al de natuurhistorische en cultuurhistorische benadering bij elkaar worden gebracht.

Afronding en conclusie

Landschaps-/gebiedsbiografie zijn vormen van onderzoek die zeker ook interessant zijn voor onze vereniging, zoals blijkt uit onze najaarsexcursie naar Westerwolde, en waar ongetwijfeld ook leden van onze vereniging bij betrokken zijn. Ze zijn niet alleen waardevol voor beleidsmakers, maar tevens om eenieder die door een streek wandelt of fietst bewust te maken van de historische gelaagdheid en natuurlijke variatie en diversiteit van een gebied. We kunnen er in ieder geval van leren in hoe je publicaties aantrekkelijk kunt maken. Bovendien is hun veelsoortig bronnengebruik iets waar andere historici veel van kunnen leren. Het NAHI, waarvan onze vereniging de erfopvolger is, heeft onder leiding van Michiel Gerding in 2003 eveneens een belangrijke publicatie uitgebracht over cultuurhistorie en agrarische geschiedenis: Gerding, M. A. W. (2003). [Belvedere en de geschiedenis van de groene ruimte](#) (Vol. 33). Groningen [etc.]: Nahi.

Landschaps-/gebiedsbiografieën zijn een vorm van toegepaste geschiedenis zoals ook erfgoedstudies en publieksgeschiedenis dat zijn die én plattelands/agrarische geschiedenis toegankelijker maken én een nieuwe maatschappelijke relevantie geven én zorgen voor inhoudelijke en methodologische vernieuwing van het veld. Wanneer we nadenken over het hedendaags succes van agrarische geschiedenis en de toekomst van agrarische en plattelandsgeschiedenis ligt hier een actief en vruchtbaar veld dat we zeker niet mogen vergeten.

Nieuwe publicaties – Signalementen

Nederland en België

Een familiegeschiedenis als venster op een eeuw Groninger platteland

Het boek vertelt het verhaal van de drie zussen Ekkens, geboren in Warfhuizen in het derde kwart van de negentiende eeuw. De familie Ekkens was van oorsprong een boerenfamilie. Hoewel hun vader als grofsmid in Warfhuizen werkte, was zijn ambitie helder: zijn dochters moesten terugkeren naar de boerenstand. De zussen begonnen hun werkzame leven als dienstboden bij welgestelde families. Uiteindelijk slaagden zij erin – mede dankzij doorzettingsvermogen en ondernemingsgeest – gezinnen op te bouwen op boerderijen die groter waren dan die van eerdere generaties. Daarmee herstelden zij de positie van de familie binnen de Groninger boerenstand.

Het boek is echter meer dan een familieverhaal. Het schetst een breed beeld van het leven op het Groninger platteland tussen circa 1870 en 1970. Lezers maken kennis met de gevolgen van landbouwcrises aan het einde van de negentiende eeuw, emigratie naar Amerika, twee wereldoorlogen, de economische crisis van de jaren dertig en de ingrijpende mechanisatie van de landbouw na 1950. Thema's als standsherstel, ondernemerschap, tegenslag, kindersterfte, liefde en maatschappelijke verandering lopen als een rode draad door het verhaal.

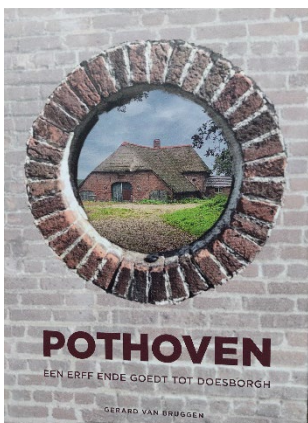
Door concrete personen te volgen, gebaseerd op archiefonderzoek, krantenberichten, burgerlijke stand registers, notariële akten en *oral history*, brengen de auteurs de geschiedenis van de streek tot leven. Voor inwoners van De Marne biedt het boek herkenbare lokale geschiedenis; voor anderen vormt het een waardevolle bijdrage aan de cultuur-, landbouw- en familiegeschiedenis van Groningen.

Ekkens Trail. Achter in het boek is een kaart opgenomen met vijftien boerderijen die een rol spelen in het verhaal. De meeste locaties bevinden zich in De Marne. Lezers worden uitgenodigd om zelf een “Ekkens Trail” te maken en het hedendaagse landschap van de zussen Ekkens te ontdekken.

Wierenga, Berend, & Wierenga, Ida. (2026). *De drie zussen Ekkens uit Warfhuizen. Saga van een Groninger boerenfamilie*. Uitgeverij Profiel. 25 euro.

Restauratie van een boerderij als zicht op het verleden en op een nieuwe toekomst

Boerderij Pothoven, nog niet zo lang geleden een leegstaand en in verval geraakt rijksmonument, is inmiddels door restauratie dankzij de familie Dirk Duijzer weer een prachtige boerenhoeve aan de Lunterseweg.

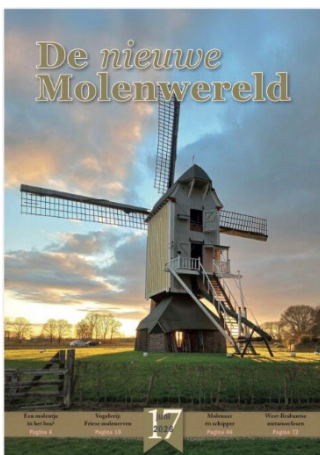
De eeuwen die over de boerderij op deze plek zijn heengegaan, hebben hun sporen nagelaten in bouwen en afbreken, verbouwen, aan- en bijbouwen. De generaties die kwamen en gingen hebben hun stempel gedrukt op en sporen nagelaten in de boerderij en soms in documenten.

Zijn deze sporen nog te vinden, heeft het gemeentearchief nog oude documenten betreffende de boerderij? Wat voor bedrijf was Pothoven, welke rol speelden de bewoners in de Doesburgerbuurt en in de Edese gemeenschap? Naast een inkijk in het boerenleven, geeft deze geschiedenis van Pothoven ook een blik in het leven op kasteel Kernhem en in het Ede van voorbije eeuwen, reden waarom de Vereniging Oud Ede graag deze publicatie uitgeeft.

De auteur, Gerard van Bruggen, heeft zich grondig verdiept in de materie. Hij schetst in deze fraaie, rijk geïllustreerde uitgave het ontstaan, de bloei en neergang van boerderij Pothoven, maar ook de herrijzenis van dit rijksmonument.

van Bruggen, Gerard. (2025). *Pothoven. Een erff ende goedt tot Doesborgh*. Ede: Vereniging Oud-Ede. 15 euro

Molens en agrarische geschiedenis

Agrarische geschiedenis wordt door “gewone” historici gezien als een niche-veld, maar zoals alles wat klein lijkt, kan er een wereld achter schuilen en zijn er verbanden met zoveel andere “geschiedenissen”. Dit nummer van *De nieuwe molenwereld* maakt daar weer mooi op attent.

Ik licht er twee artikelen uit:

Anja Verbers, [*Het gebruik van tjaskers ten behoeve van turfwinning*](#), (64-72).

“Het is nu duidelijk dat tjaskers en andere kleine houten molentjes en windmotoren naast het droogmalen van poldertjes, ook zijn ingezet voor het droogmaken van veentjes. De toepassing blijkt omvangrijker en gevarieerder te zijn geweest dan gedacht. Maar met deze toepassing is wel vanuit aardkundig perspectief veel van het veenarchief verloren gegaan, want de veentjes bergen een geschiedenis van bijna 15.000

jaar! Alles wat groeide in en in de omgeving van pingoruïnes en uitblazingskommen liet pollenkorrels achter in een specifieke tijdlaag. Daardoor kunnen we nu, als we een kern steken uit het gyttja en veen, een compleet plaatje maken van wat er groeide en hoe de temperaturen in de loop van de tijd zijn geweest. Want bij elk type klimaat hoort een specifieke vegetatie. Het zijn dus parels om te behouden, en door het vervenen zijn en nog maar weinig gave veentjes over.”

Het tweede artikel is van Yolt IJzerman en gaat over [*Kimmelmolentjes*](#), kleine houten molentjes die in de eerste helft van de 20ste eeuw werden ingezet voor onderbemaling door boeren. In het volgende nummer (december 2026) komt nog een vervolgartikel van Yolt IJzerman over de verspreiding van kleine molentjes. Drainage van kleine percelen was belangrijk. Dat kan worden

gekoppeld aan de ontwikkeling van de landbouw in het derde kwart van de negentiende eeuw: door de productieomstandigheden in zowel de akkerbouw als de veeteelt te verbeteren werd intensiever grondgebruik mogelijk en rendabel. Dit artikel gaat over dit soort molens die door de firma Kimmel uit Oud-Beijerland zijn gemaakt. Het is een bedrijfs- en typologie geschiedenis.

De nieuwe Molenwereld is ook los verkrijgbaar via de webshop van het blad.

<https://www.molenwereld.com/producten-shop/de-nieuwe-molenwereld-nummer-17/>. Losse nummers van 'De *nieuwe* Molenwereld' kosten € 10,- per stuk, inclusief BTW en exclusief verzendkosten.

Video-essay

Geen nieuwe informatie

Podcast / TV programma's

Geen nieuwe informatie

Websites

Op de site van de vereniging worden allerlei nuttige sites gelinkt:

<https://landbouwgeschiedenis.nl/links/>.

Vergeet vooral ook niet de website van de EURHO te raadplegen. Geeft zeer *up to date* informatie over landbouw-, landschaps-, en plattelandsgeschiedenis in Europa met inhoudsopgaven van tijdschriften zodra ze verschijnen: <https://www.ruralhistory.eu/>.

De lijst met verwijzingen naar websites die hieronder staan, staat ook (en uitgebreider) op de website en zal met enige regelmaat worden bijgewerkt. Er worden verwijzingen verwijderd en nieuwe zullen worden toegevoegd. Het betreffen aspecten van ons werkveld. Wat ze waard zijn, is aan eenieder zelf om te beoordelen. Bent u zelf een website tegengekomen, waarvan u denkt dat die mogelijk interessant is voor de VLG, aarzel dan niet die te melden.

BRONNEN / HULPMIDDELEN

- 2026-08-27: Bij nieuwe ontwerpen voor de ruimte wordt behalve van gebiedsbiografieën ook gebruik gemaakt van LESA.INFO – Het Kennisportaal voor LandschapsEcologische SysteemAnalyse. <https://www.lesa.info/hulpmiddelen-voor-lesa/online-hulpmiddelen/>. Die hulpmiddelen geven onder andere toegang tot kaartmateriaal.
- 2026-05-07: *Visual History* – [online portal](https://visualhistory.info/). Images play an important role in contemporary historiography. Over the past decade, numerous photographic and film sources have been collected, catalogued, and made available to researchers online. In addition, images are increasingly being used to convey historical knowledge. To provide a publishing platform for video and photo essays by rural historians, the Archives of Rural History, in collaboration with the EURHO, the Agricultural History Society, and the European Rural History Film Association (ERHFA), have created the online portal “Visual History” (<https://visualhistory.info/>).
- 2026-01-01: **Digitale leeszaal CAG – Leuven**. Het CAG is altijd al een belangrijke en onmisbare plek om te bekijken in de digitale ruimte, maar ze hebben zich weer verbeterd. Voor Vlaanderen kan men sinds kort alle historische edities van De Boer, De Boerin, De BJB'er, Levend Land, Ontmoeting, Groene Krant, De Geitenkweker, Pluim- en kleinvee en Onze Ploeg digitaal raadplegen. Dit zijn **de ledenbladen van de Landelijke Beweging** (Boerenbond, Landelijke Gilden, Groene Kring, Ferm en KLJ). Onmisbaar dus voor een ieder die Nederland en Vlaanderen wil vergelijken. Klik [hier](#).
- 2026-03-01: **Nieuwe landelijke thesaurus voor roerend agrarisch erfgoed**. Een zaaivool, aspergesteker, koeienstofzuiger, kippenbril of werpradrooier (klik [hier](#) voor de betekenis) – meer dan 500 historische landbouwwerktuigen en -gereedschappen zijn nu vastgelegd in een nieuwe landelijke thesaurus voor roerend agrarisch erfgoed. Deze terminologiebron ondersteunt collectie-eigenaren en musea bij het duurzaam registreren, digitaliseren en verbinden van agrarische collecties. De thesaurus biedt een

gestandaardiseerde woordenlijst met definities, synoniemen, bronverwijzingen en, waar mogelijk, afbeeldingen en streekgebonden benamingen. Hierdoor kunnen objecten uit verschillende collecties beter met elkaar worden vergeleken en verbonden. De terminologiebron is op internet vrij te raadplegen via [erfgoed gelderland](#); en ook via het [termennetwerk](#), zelf ook weer aangesloten bij: [European Research Infrastructure Heritage Science](#).

ONDERWERPEN

- 2026-07-13 **Drainage van kleine percelen**. Vanaf het derde kwart van de 19e eeuw, toen grote poldermolens al op grote schaal werden vervangen door gemalen, bleek er toch ook nog behoefte te zijn aan [windmolentjes voor het draineren van kleine percelen](#). Dat kan worden gekoppeld aan de ontwikkeling van de landbouw in die tijd: door de productieomstandigheden in zowel de akkerbouw als de veeteelt te verbeteren werd intensiever grondgebruik mogelijk en rendabel. Dit artikel staat in nummer 17 van de [Nieuwe molenwereld](#). In hetzelfde nummer ook een artikel een stuk van fysisch geograaf Anja Verbers over tjaskers en andere kleine molentjes die in Drenthe werden gebruikt tbv turfwinning, samenhangend met haar project over pingo's.
- 2026-07-13 [Landbouwtentoonstelling als teken van hoop](#) door Joop van Kasteren, Over de landbouwtentoonstelling van 1884. Op deze site staan meerdere interessante artikelen.
- 2026-07-13 [Erven als sleutel voor wonen in het buitengebied](#) door Ingrid Nij Bijvank – van Herel. Dit is deel 2 van de Webinarreeks *De woningnood met erfgoed als bouwsteen van het Gelders Genootschap*. Oorspronkelijk uitgezonden op 7 mei 2026 16.00-17.00 | Landschappen en erven zijn al eeuwenlang met elkaar verbonden en voortdurend in ontwikkeling. Die samenhang is de kracht van onze erven. Elke streek kent eigen kenmerken, gerelateerd aan bodem en water. Een erf groeit geleidelijk en veranderingen door de tijd zijn afleesbaar. Dat maakt een erf tot meer dan een woonerf in een dorp of stad. Juist dat karakter biedt kansen voor de woonopgaven van nu, op het erf zelf en in samenhang met andere erven in het landschap. In het webinar gaan we in op de kenmerken van een erf en benoemen we erfsleutels als inspiratie voor actuele ruimtelijke vraagstukken. Geef het erf de ruimte. Dat is Erfgenoegen.

CONTEMPORAIN

- 2026-3-01: **Ruimtegebruik is één van de grote vraagstukken** in Nederland op dit moment. Zie [hier](#) hoe het **College van Rijksbouwmeester en Rijksadviseurs** (CRa) ernaar wil kijken. Om het nadenken erover te vergemakkelijken heeft het **PBL een storymap** gemaakt. In deze storymap laten we zien hoe het ruimtegebruik in een veenweidelandschap (Groene Hart), een zeekleilandschap (Goeree-Overflakkee) en een dekzandlandschap (Het Groene Woud, Noord-Brabant) is veranderd tussen 1970 en 2017. Vervolgens bespreken we welke beperkingen gelden voor veranderingen in het ruimtegebruik in deze gebieden. Ten slotte bespreken we hoe dat ruimtegebruik in deze gebieden zou kunnen veranderen tot en met 2050. Zie [hier](#).
- 2026-06-11 Met de onlangs gepubliceerde **Ontwerp-Nota Ruimte** maakt het Rijk ruimtelijke keuzes voor 2030 en 2050, met een doorkijk naar 2100. Door nu structurerende keuzes te maken, voorkomen we het afschuiven van problemen naar elders of naar toekomstige generaties. Om dit in perspectief te zetten, is een **geschiedenis van de ruimtelijke ordening** geschreven door architectuurhistoricus

en RO-vakjournalist Marieke Berkers. De eerste is: [Landelijke regie op gezond wonen in de stad](#); de tweede is gepubliceerd met als titel [Harmonische spreiding van bevolking en bestaansbronnen](#); de derde heet [Plannen voor de suburbane mens](#); deel vier is gepubliceerd als: [Varen op het kompas van de direct betrokkenen](#); deel vijf is verschenen: [Globalisering versus vermindering van de milieubelasting](#); deel zes [Decentraal wat kan, centraal wat moet](#). Met deel 7 [Doorbouwen op het bestaande fundament](#) is de serie afgesloten.

- 2026-03-01: **Monitor of Well-being**. Naast het BBP probeert men ook andere maten van ontwikkeling te ontwikkelen. In Nederland wordt ook voor het beleid en onderzoek gebruik gemaakt van het door het CBS ontwikkelde maat van welbevinden gebruikt. [Dit is een interessante site](#) waar die wordt gekoppeld aan de Sustainable Development Goals. Zie ook [hier](#).

STUDIEMATERIAAL

- **Het Fries Landbouwmuseum maakt een tijdlijn.** Het eerste ontwerp is gepresenteerd op 2 mei 2026. Op deze tijdlijn komen 100 jaar landbouwgeschiedenis, maar ook het heden en de toekomst tot leven. We willen hiermee de innige verwevenheid van landbouw met de Friese samenleving laten zien. Dat kunnen wij natuurlijk niet alleen. In de expositie staat daarom een **oproep aan iedereen centraal om zijn of haar persoonlijke landbouwgeschiedenis met ons te delen**. Wij hopen vanaf 2 mei vele bijzondere objecten, foto's en vooral verhalen te mogen ontvangen! Een selectie van deze bijdragen zal de komende maanden opgenomen worden in de tijdlijn. Op het slotsymposium op 18 december vindt de feestelijke presentatie van de tijdlijn plaats.
- De afdeling **Speciale Collecties van de Wageningen Universiteit** heeft een mooie site met [Online Exhibitions](#). O.a. [Fascinating Viruses: Prof. T.H.Thung, the first professor in virology](#); [Dutch Landscape Designed: 1946 – 1954](#).
- [Biologielessen. Landbouw in Nederland \(Vroeger en nu\)](#). De huidige Nederlandse voedselproductie is het resultaat van een grootse **ontwikkeling die de landbouw de afgelopen pakweg 100 jaar heeft doorgemaakt**: mechanisatie, gewasbescherming, specialisatie en intensivering hebben de productiviteit opgestuwd tot een niveau dat nergens anders in de wereld wordt gehaald.

INTERVIEWS

- 2026-04-27: De Britse Economic History Society heeft **video-interviews** gepubliceerd, Denk aan wetenschappers als **Joan Thirsk** (ere-doctor van Wageningen), Tony Wrigley, Margaret and Peter Spufford, Eric Hobsbawm. Een absolute aanrader. <https://ehs.org.uk/society/resources/webinars-videos-podcast/interviews-with-historians/>

Ledenservice

Boekenbeurs

Hans Rutten uit Maastricht heeft [de volgende boeken](#) ter overname. Hij is te bereiken via: hansrutten@hotmail.com.

Verzoek om hulp bij onderzoek

Geen nieuwe verzoeken

Over de VLG-Nieuwsbrief

De Nieuwsbrief is er voor en door de leden van de Vereniging. Aarzel niet om een bericht/bijdrage in te sturen – met name ook voor de rubrieken Forum, Nieuws (tentoonstellingen, bijeenkomsten, nieuw onderzoek), Literatuursignaleringen, Websites.

Ik ontvang ook graag informatie over promoties, master-scripties en beurzen voor “agrarisch”-onderzoek verricht aan Nederlandse en Belgische universiteiten.

De nieuwsbrief is vooral gericht op de Nederlandse en Belgische geschiedenis vanaf de prehistorie tot nu van landbouw, platteland, landschap, landelijke architectuur, voedsel, gebruik en beheer van natuurlijke hulpbronnen, ecologie, duurzaamheid. **Kortom: groene geschiedenis.** Aandacht voor andere geografische gebieden is er vooral voor achtergrond, betere duiding, en genereren van ideeën. We hopen met de Nieuwsbrief en de Website te laten zien dat er veel en serieus werk gebeurt op deze terreinen.

Deze nieuwsbrief bevat bijdragen van het bestuur van de VLG, Remi van Schaik, Michiel Gerding, Marloes Wellenberg en Berend Wierenga. De ongetekende stukken zijn van Anton Schuurman.

Materiaal is overgenomen van openbare websites van uitgevers (met name voor de signaleringen en berichten), van organisaties en verenigingen zonder dat dit altijd precies is aangegeven. Vreemde talen zijn naar het Nederlands vertaald met behulp van ChatGPT.

Het volgende nummer is gepland in de winter te verschijnen. Berichten die in het volgende nummer komen, worden tussendoor al wel op de website geplaatst. Onder aan elke webpagina staat wanneer die gewijzigd is, zodat gemakkelijk te vinden is of er wat is veranderd.

Correspondentieadres voor de Nieuwsbrief is: anton@antonschuurman.eu.